

TOIVO MIKAEL
KIVIMÄKI

1886 · 5 · 6 · 1956

Juhlajulkaisu

SUOMALAINEN LAKIMIESYHDISTYS

TÄTÄ JULKAISUA ON PAINETTU
1400 NUMEROIMATONTA JA 100
NUMEROITUA KAPPALETTA

ISBN 978-951-855-880-7 (PDF)

SUOMALAISEN
LAKIMIESYHDISTYKSEN JULKAISUJA
C-SARJA N:o 4

TOIVO MIKAEL KIVIMÄKI

Juhlajulkaisu

TOIMITUSKUNTA

AARNE REKOLA

A. R. HEIKONEN A. K. IKKALA

REINO ERMA

Brynolf Honkasalo

Uusin kriminaalipoliittinen liike

Toisen maailmansodan jälkeen on kriminaalipoliitikassa esiintynyt suunta, joka on yleisesti tunnettu ranskankielisellä nimityksellään *Défense sociale*. Tämä rikosoikeusjärjestelmän uudistamiseen tähtäävä liike on ehtinyt pitää jo useita kongressejakin, ensimmäisen niistä v. 1947 San Remossa, viimeisen Antwerpenissä v. 1954; huhtikuussa tänä vuonna tulee liikkeen toimesta Milanossa jälleen pidettäväksi kongressi. Koulukuntaan, jos sitä sellaiseksi voidaan sanoa ohjelman ollessa vielä mahdollisimman yleisluontoinen ja yksityiskohtiin puuttumaton, liittyneet ovat muodostaneet järjestön *Société internationale de défense sociale*, jonka puheenjohtajana toimii genualainen asianajaja *Filippo Grammatica*. Liike on saanut pohjoismaistakin aktiivisia kannattajia, joista mainittakoon professorit *Ivar Strahl*, Upsalasta, ja *Stephan Hurvitz*, Köpenhaminasta, jotka molemmat ovat ottaneet osaa koulukunnan äskettäin julkaiseman vähimmäisohjelman laatimiseen. Suunnan henkiseksi johtajaksi lieenee katsottava Ranskan kassationsioikeuden neuvos *Marc Ancel*, joka vuosi sitten Tukholmassa pitämässään luenossa esitteli edustamansa kriminaalipoliittisen virtauksen periaatteellista sisältöä.

Sille rikosoikeudelliselle järjestelmälle eli ns.klassilliselle rikosoikeudelle, joka vieläkin on niinhyvin meidän kuin useimpien muidenkin rikosoikeussysteemin perustana, pani pohjan 1700-luvun valistusfilosofia. Klassillisen rikosoikeuden peruskatsomuksena oli käsitys inhimillisen tahdon vapaudesta, mistä johtui, että rikoksentekijä, mikäli hän oli

syöntakeinen, katsottiin ei ainoastaan oikeudellisesti vaan myöskin moraalisesti vastuunalaiseksi teostaan. Rangaistus oli sen rikoksen so-
vittamista, johon tekijä oli syyllistynyt, vaikka hän tekemisestään ja
tekemättä jättämisestään vapaasti määräävänä henkilönä olisi voinut
sen tekemisen välttää. Rangaistukseen sisältyvän kärsimyksen tuli olla
oikeustajunnan mukaisessa suhteessa teolla aiheutettuun pahaan, sen
tuli ts. olla oikeudenmukainen hyvitys tehdystä oikeudenloukkauksesta.
Kärsimällä rangaistuksen tekijä sovitti tekemänsä vääryyden ja hyvitti
loukatun ja hänen ympäristönsä. Laissa asetettuna uhkana, jonka
toteuttamisesta valtiovalta oikeudenkäyntimenettelyssä ja täytäntöön-
panossa piti huolen, rangaistus pelotti muita rikoksen tielle astumasta
ja ylläpiti moraalialia yhteiskunnassa. Täytäntöönpanotuna sen tuli saat-
taa tekijä tietoiseksi tekonsa paheksuttavuudesta ja saada hänet katu-
maan sitä, johon katumukseen ja mielenmuutokseen täytäntöönpanossa
annetun kasvatuksen ja opetuksen tuli häntä auttaa.

Viime vuosisadan loppupuolella syntyi kaksi uutta koulukuntaa,
jotka voimakkaasti horjuttivat klassillisen koulukunnan valta-asemaa,
vaikka eivät vielä missään maassa ole voineetkaan sitä täysin syrjäyttää.
Toinen näistä, ns. positiivinen koulu, syntyi Italiassa. Sen opeista veti
täydet johtopäätökset *Enrico Ferri*, joka v 1921 sai valmiiksi ehdotuk-
sensa Italian uudeksi rikoslaiksi. Omaksumastaan luonnontieteellisestä
peruskatsomuksesta lähtien koulu piti rikosta väistämättömänä seu-
rauksena tekijän sielunelämään, viime sijassa hänen tahtoonsa vaikut-
tavista sisäisistä ja ulkoisista syysarjoista. Kun tämän deterministisen
käsityskannan mukaan teon tekijällä ei ole valinnanvapautta, vaan rikos
tapahtuu luonnonlain välttämättömyydellä, hänellä ei myöskään voi
olla mitään sovitettavaa. Rangaistuksen tarkoituksena ei voi olla muu
kuin yhteiskunnan suojele. Rikoksen tehneen yksilön on alistutta-
va niihin toimenpiteisiin, joita yhteiskunnan turvallisuus vaatii, kos-
ka hän elää ja asuu yhteiskunnassa (»weil er in Gesellschaft lebt»).

¹ *Ferri* (Das Verbrechen als sociale Erscheinung, 1896, s. 292): »Wir sind also
für den ersten Teil der positiven Theorie der strafrechtlichen Verantwortung zu
dem Ergebnis gelangt: dass jeder Mensch stets für jede widerrechtliche Handlung
verantwortlich ist, die er begeht, allein weil und solange er in Gesellschaft lebt.»

Käsitteet sellaiset kuin syyllisyys ja syyntakeisuus eivät sovi koulukunnan luonnontieteelliseen näkemykseen. Poikkeavaisuudet rikosten tekijän sielullisruumiillisessa rakenteessa, kuten mielisairaus ja vajaa-mielisyys, vaikuttavat vain sen, että yhteiskunnan tarkoituseränsä saavuttamiseen on käytettävä heihin erilaisia turvallisuustoimenpiteitä kuin normaaleina pidettäviin. Koulukunta on senvuoksi pyrkinyt siihen, että lainkäyttäjällä olisi käytettävänä riittävä määrä erilaisia ja tarpeeksi tehokkaita keinoja, joiden valinnassa vain yhteiskunnan turvallisuuden tuli olla määräävänä riippumatta siitä, minkä verran kärsimystä mainitussa suhteessa soveliaaksi katsottava keino tuotti rikolliselle. Parantumattomiksi katsottavain ryhmälle koulukunta suositti pysyvää internointia; myös kuolemanrangaistus kuului hyväksyttäviin reaktioihin mainitun rikollisryhmän suhteen,² kun se poisti yhteiskunnan keskuudesta yhteiskuntaelämään täysin kelvottomiksi katsotut ainekset. Parannettavissa oleviin tavanomaisiin ja varsinaisiin tilapäis-rikollisiin sen käsityksen mukaan on käytettävä keinoja, jotka ovat soveliaita heidän resosialisoimisekseen.

Samasta luonnontieteellisestä ja deterministisestä peruskatsomuksesta lähti se positiivista koulua lähellä oleva kriminalistien ryhmä, johon kuuluivat mm. saksalainen *Liszt*, belgialainen *Prins* ja hollantilainen *van Hamel* ja joka v. 1889 perusti arvovaltaisen kansainvälisen yhdistyksen Internationale Kriminalistische Vereinigung. Meidän kriminalisteistamme *Serlachius-Särkilähti* ja *Tulenheimo* ovat Lisztin oppi-

² Kun ottaa huomioon, että Ferri oli marxilainen sosialisti, hänen kuolemanrangaistuksen käyttämistä koskevaa perusteluaan on pidettävä varsin mielenkiintoisena. Hän lausuu näet (*Das Verbrechen* s. 436): »Das allgemeine Entwicklungsgesetz zeigt uns auch, dass der Fortschritt jeder auf einer beständigen Auslese beruht, indem Individuen, die dem Daseinskampfe nicht gewachsen sind, dem Tode verfallen, diese Auslese kann beim Menschen wie bei den Tieren künstlich oder natürlich sein. Wenn also die menschliche Gesellschaft durch die Ausstossung antisocialer, nicht anpassbarer Individuen eine künstliche Auslese vollzöge, so entspreche das den Naturgesetzen.» Ferrin johtopäätöksiä voidaan pitää biologisen katsantokannan johdonmukaisina konsekvensseina, mutta miten ne sopeutuvat marxilaisuuden perustana olevaan taloudelliseen materialismiin, jonka mukaan ihmisten henkiset ja ruumiilliset erilaisuudet johtuvat yksinomaan ulkonaisista yhteiskunnallisista tekijöistä. Kysymys ei ole jäänyt häneltä huomaamatta. Ks. Sozialismus und moderne Wissenschaft, 1895, eritt. s. 24 ss.

laita ja lähinnä viimeksimainitun kriminaalipoliittisen aatevirtauksen edustajia.³ Tälle suuntaukselle on ollut ominaista, ettei se omaksumastaan periaatteellisesta kannasta ole pyrkinyt tekemään äärimmäisiä johtopäätöksiä, vaan on tyytynyt kehittämään rikosoikeuden traditio-naalista rakennusta. Se on tyytynyt liittämään rikosoikeudellisten vastatoimenpiteiden järjestelmään reaktionimuotoja, joiden avulla entistä paremmin voitaisiin toteuttaa rangaistuksen erityisestävät tarkoitukset. Täysin epämääräinen vapausrangaistus yksilön oikeusturvallisuutta loukkaavana ei yleensä saanut hyväksymistä tämän aatesuunnan kannattajain taholta. Ne erityisestävän aatteen toteuttamista tarkoittavat uudistukset rikoslainsäädännössä, joita viime vuosikymmeninä eri maissa on toimeenpantu, lienevät enemmän puheenaolevan moderaatin suuntauksen kuin positiivisen koulun ansiota.

Minkä katsomuksen on omaksunut tässä kirjoituksessa esiteltävänä oleva uusi liike ja mitkä ovat sen reaaliset tavoitteet? Vaikka se mielellään vetoaakin tieteeseen, erittäinkin kriminologiaan, se ei tahdo väittääkään, että sen itselleen hyväksymä ohjelma olisi tulos tieteellisestä ajattelusta. Tiede on ollut uuden suuntauksen miehille kyllä herätteitä antava, mutta toiselta puolen ovat heidän kannanottoihinsa voimakkaasti vaikuttaneet moraaliset ja filantrooppiset näkökohdat. Sen vuoksi Ancel onkin koulukunnan ohjelmaa selvittelevän ja kehittelevän teoksensa alaotsikoksi merkinnyt »un mouvement de politique criminelle humaniste». Se vähimmäisohjelma, minkä liike on äskettäin julkaissut, ei ole mikään tieteellisesti perusteltu järjestelmä, vaan samoin ajattelevien ja tuntevien miesten tekemä yleisluontoinen suunnittelu,⁴ jonka

³ *Forsmania* sen sijaan on pidettävä klassillisen rikosoikeuskoulun edustajana.

⁴ Ruotsiksi käännettyssä aikaisemmin mainitussa esitelmässään Ancel on lausunut: »Rörelsens ståndpunkt är sålunda noga besett en medelproportional av de åsikter som, sammanfallande på en rad väsentliga punkter, genom sin sammanhållning kring vissa grundtankar ge eftertryck åt dessa.» Ancelin johdolla syntyneessä teoksessa *Les Méthodes modernes de traitement pénitentiaire* sanotaan (s. XXI): »Ce traitement pénitentiaire ne devra dès lors être ni empirique ni discrétionnaire. On peut même dire qu'il n'existera vraiment que dans la mesure où il comportera des méthodes élaborées ou choisies comme telles: l'existence de ces »méthodes nouvelles» constitue une des données essentielles de la science pénitentiaire d'aujourd'hui, et il convient qu'on s'y attache, par une analyse rigoureuse et scientifique.»

puolesta he suurin elein ja sillä voimalla, minkä usko asiaan antaa, ovat alkaneet tehdä propagandaa. Tieteen asiana, niinkuin eräässä Ancelin johdolla syntyneessä vapausrangaistusten täytäntöönpanoa koskevassa teoksessa sanotaan, on aikanaan empiiristä metodia käyttäen osoittaa, onko niistä uudistuksista, joita liikkeen edustamassa hengessä on toimeenpantu tai toimeenpannaan, ollut tavoiteltua tulosta. Uudistuksien toimeenpano tapahtuu ts. sen mukaan, mitä samanmielisten terve järki ja tunne sanoo. Kokemusperäisen tieteen asiana on myöhemmin merkitä toteutetut uudistukset kelpaavaisuuden tai kelpaamattomuuden leimalla.⁵

Uusi liike kääntyy niinhyvin positiivista koulua ja sitä lähellä olevia kriminaalipoliittisia suuntia kuin klassillista rikosoikeuskouluakin vastaan. Se lukee positiivisen koulukunnan viaksi sen, ettei se yhteiskunnan turvaamiseen pyrkiessään lainkaan välitä rikoksen tehneestä yksilöstä, vaan uhraa hänet vaikka kokonaan, jos tarkoituksella niin vaatii. Se on sen vuoksi uuden katsantokannan mielestä mitä suurimmassa määrässä epähumanainen. Uuden koulukunnan miehiä ei myöskään miellytä se johdonmukainen determinismi, jonka positiivinen koulu on omaksunut, kun se heidän mielestään väkistenkin johtaa moraalisten arvojen kiistämiseen. Klassillisen koulun syyksi uusi liike panee, kuten positiivinen koulukin on tehnyt, sen epätieteellisen abstraktisen ajattelun, joka estää tarpeellisessa määrässä kiinnittämästä huomiota rikoksen tehneeseen ja soveltamasta yhteiskunnan vastatoimenpiteitä hänen erikoislaatuunsa mukaisiksi. Koulun käsitys ihmisen vapaasta tahdosta sensijaan on uuden suunnan mieleinen, kun se on sopusoinnussa eettisten arvojen ja kristillisen traditionin kanssa, joiden säilyttämisen suunta on ottanut ohjelmaansa.⁶

Ancelin Tukholmassa pitämä esitelmä ilmaisee, että tahdonvapaudelle annetaan siinä toisenlainen sisältö kuin mikä sillä on filosofiassa.

⁵ Méthodes modernes de traitement pénitentiaire s. XXI.

⁶ Ancelin mainitussa esitelmässä sanotaan mm.: »Rörelsen för socialskydd återinför i kriminalpolitiken de moraliska värden som positivismen sökte avlägsna därifrån till förmån för en närsynt utilitarism. Rörelsen anknyter därmed i mycket till den kristna traditionen, och det är i denna anda som den bemödar sig att åter genomtänka problemet om individens och samhällets rättigheter och skyldigheter».

Siinä näet sanotaan: »Det gäller alltså, enligt rörelsens tankegång, att aningen utgå från att människan har sådan individuell frihet att välja hur hon skall handla eller också, helt konkret och praktiskt, åt brottslingen återskänka denna frihet som han har kunnat förlora, beroende på inflytanden, ofta kombinerade, från hans bio-psykiska konstitution och de sociala förhållanden i vilka han befann sig. Rörelsen måste därför nödvändigtvis utgå från att människan är »fri» eller kan bli det. Den vill i alla händelser göra henne fri, om hon till äventyrs icke skulle vara det.» Ancelin ja, niinkuin hän itse mainitsee, hänen edustamansa liikkeen käsitys tahdon vapaudesta näyttää olevan sama kuin teologisessa keskustelussa usein ilmenevä, nim. että tahto on vapaa, ellei se ole pahain ja epäsiiveellisten voimain siinä määrin determinoima, että ne estävät hyvän voimain vaikutuksen. Näin ollen on mahdotonta tietää, miten Ancel ja häneen liittyneet suhtautuvat tahdon vapauteen sen varsinaisessa merkityksessä. Puhuttaessa tahdon vapaudesta oikeassa filosofisessa mielessä on näet kysymys siitä, vallitseeko inhimillisen tahdontoiminnan alallakin järkähtämätön syyn ja seurauksen laki (deterministinen katsantokanta) vai onko inhimillinen tahto, itse kausaalisuuslaista riippumattomana (*liberum arbitrium*) kuitenkin syy (*causa sui*), joka vaikuttaa kausaalisesti tapahtumain virrassa (indeterministinen katsantokanta).⁷ Olipa miten olikin tahdon vapauden suhteen tiukasti teeteellisessä merkityksessä, uutta liikettä ei voida moittia siitä, että se ottaa tahdon vapauden käytännölliseksi postulaatiksi ja tahtoo pitää yllä uskoa ihmisen eettilliseen vapauteen. Eettillisten arvojen olemassaolo ei ole ainoastaan siiveellisen maailmanjärjestyksen edellytys, vaan myöskin oikeusjärjestyksen ylläpitämisen paras tae.⁸

Kysymys tahdon vapaudesta, joka yhteisestä sopimuksesta joitakin aikoja sitten katsottiin rikosoikeustieteessä hautaan lasketuksi, näyttää

⁷ Ks. *Honkasalo*, Suomen rikosoikeus II s. 17 s.

⁸ Antiikin ajoilta peräisin on kertomus, joka sattuvasti vetää käytännölliset johtopäätökset fatalismista. Eräs filosofi oli saanut orjansa kiinni varkaudesta ja määräsi tämän ruoskittavaksi. Orja, joka oli kuunnellut herransa opetusta, väitti, että ruoskiminen oli epäoikeudenmukainen teko, kun varastaminen oli hänessä vaikuttavain sisäisten ja ulkoisten tekijäin välttämätön tulos. Tähän virkkoi filosofi: »Jos sinun kausaalisten lakien mukaan piti välttämättömästi varastaman, on samojen lakien mukaista, että sinut nyt välttämättömästi ruoskitaan.»

jälleen heräävän henkiin. Johdonmukaista determinismia ovat olleet omiansa järkyttämään atomifysikaalisissa tutkimuksissa tehdyt havainnot. Mainituissa tutkimuksissa väitetään näet todetuksi, etteivät elektronien liikkeet noudata ankaraa kausaalista järjestystä, vaan näyttävät tekevän poikkeuksia siitä. Kausaalisuuslain alaisuus ilmeni niiden suhteen vain todennäköisyyksien tilastollisissa luvuissa. Ehdoton ennakolta laskettavuus vallitsi siis vain makrokosmoksessa, mutta ei mikrokosmoksessa. Voidaanko syyn ja seurauksen järkkymättömänä pidetty laki mainittujen tutkimusten kautta katsoa horjutetuksi, lienee vielä ennen aikaista sanoa. Voi olla niinkin, että kausaalisuuslaista poikkeuksina pidetyt ilmiöt johtuvat voimista, joita ei vielä tunneta. Jatkuvat tutkimukset voivat antaa kysymykseen lopullisen vastauksen; samoin kuin siihenkin kysymykseen, voisivatko nuo pienimpien materiapartikkelien poikkeamiset kausaalisuuslaista saada aikaan joskaan ei täydellistä niin ainakin relatiivisen tahdonvapauden.

Kysymys tahdon vapaudesta on rikosoikeuden kannalta tärkeä, vaikka se usein onkin tahdottu siitä irrelevanttina eliminoida. Rikosoikeudellista vastuuta voidaan ilman sitäkin perustella positiivisen koulun tapaan sillä, että yhteiskunnassa asuvan ihmisen on kannettava vastuu tekemisestään ja tekemättä jättämisestään ja alistuttava niihin toimenpiteisiin, joihin yhteiskunta turvallisuutensa vuoksi häneen nähden ryhtyy, riippumatta siitä, onko hänellä ollut valinnan vapautta. Mutta meidän omatuntomme ei ole sellaiseen selitykseen tyytyväinen, vaan vaatii vastuunalaisuudelle ja rankaisemiselle eettillisen perustan, ts. meidän omatuntomme ja yleinen sosiaalinen omatunto katsoo yhteiskunnan ryhtymisen rangaistustoimenpiteisiin oikeudenmukaiseksi vain edellytyksellä, että niiden alaiseksi joutunut on rangaistuspaahan teostaan ansainnut, ts. että hän on menetellyt toisin kuin hän olisi voinut ja hänen olisi pitänyt.⁹ Determinismi on luonnontieteellisen ajattelun tulos eikä käytännöllisen elämän postulaatti. Piintyneinkin deterministi asettaa

⁹ Andenaes lausuu (Determinisme og strafferett s. 12): »For den alminnelige tankegang tror jeg dette nyttebetonte syn på moralske dommer er fremmed. Når vi gir uttrykk for bebreidelse, mener vi at der er noe som fortjener bebreidelse. Er der på det rene at den handlende ikke kunne noe for det han gjorde, faller grunnlaget for bebreidelsen vekk.»

käytännöllisessä elämässään itselleen tavoitteita eikä aseta niiden toteutumista ainakaan yksinomaan luonnonvoimista, vaan pääasiallisesti omasta tahdostaan riippuvaksi.

Tyydytyksellä on pantava merkille, että uusi liike omaksuu laillisuusperiaatteen, joka rikosoikeustieteessä yleensä ilmaistaan latinankielisellä lauseella »nullum erimen sine lege, nulla poena sine lege poenali». Kun liikkeen ohjelmaan sisältyy legaliteettiperiaatteen omaksumisesta vain yleinen lausuma, ei ole mahdollista tietää, miten kiinteästi uusi suuntaus periaatteeseen tunnustautuu. Positiivisen koulun viaksi on katsottava, että se, joskaan se ei ole periaatetta yleensä kokonaan syrjäyttänyt, on käytännöllisillä johtopäätöksillään kuitenkin melkoisessa määrässä heikentänyt sen merkitystä. On itsestään ymmärrettävää, että jos tekijän persoonan erityislaatu enemmän kuin hänen tekemänsä teko määrää häneen sovellettavien reaktionien laadun ja määrän, maksimin merkitys vähenee, kun persoonallisten ominaisuuksien määrittely laissa jää pakostakin varsin epämääräiseksi ja yleisluontoiseksi ja antaa paljon enemmän sijaa tuomarin harkinnalle kuin tehdyn teon ollessa valtion vastatoimenpiteen laadun ja laajuuden määrääjänä. Positiivinen koulu on myös heikentänyt toista yksilöllisen vapauden taetta, nim. sitä taetta, minkä muodostaa periaate, että rikosoikeudellisia seuraamuksia voidaan määrätä vain laillisessa tuomioistuimenmenettelyssä, jossa syytetty on saanut käyttää puolustuksessaan laillisen oikeudenkäynnin hänelle myöntämiä etuja ja oikeutta muutoksenhakuun.

Näyttää siltä, että myöhempi aikakausi helposti heittää yli laidan arvon, jota edellinen aikakausi on pitänyt yhteiskunnallisista arvoista tärkeimpänä. Valitusaika taisteli suurin uhrauksin yksilöllisen vapauden takeet, joihin legaliteettiperiaate sisältyy. Nykyaika, senjälkeen kun ihmiset länsimäisen kulttuurin piirissä ovat saaneet nauttia runsaassa määrässä lainalaisesta vapaudestaan, on ollut valmis siitä jonkin tinkimään sen uuden rikosoikeudellisen ja kriminaalipoliittisen näkemyksen hyväksi, jota pitkälle viety individuaalipreventtiivinen aate edustaa. Yhä enemmän on niitä valtuuksia, jotka aikaisemmin katsottiin tuomioistuimen toimivaltaan kuuluviksi, alettu siirtää rangaistusten täytäntöönpanosta määrääville viranomaisille, joiden käsittelyssä tuo-

mitulla on enemmän oikeusobjektin kuin subjektin asema, vaikka joi-takin takeita onkin koetettu keksiä sen seikan varmistamiseksi, että täytäntöönpanoviranomaisten suhtautuminen olisi mahdollisimman ob- jektiivista.

Meidänkin oikeusjärjestyksessämme on ilmauksia kosketellusta tuo- mioistuingarantiasta loittonevasta suuntauksesta. Pakkolaitokseen mää- rätyn, kun internoinnin maksimiaikaa ei ole laissa määrätty, vapauteen pääseminen riippuu kokonaan vankilaoikeuden harkinnasta, milloin in- ternoitua ei enää ole katsottava vaaraksi yleiselle tai yksityiselle tur- vallisuudelle. Nuoria rikoksenteijöitä koskevan lain 17 §:n mukaan vankilaoikeus voi pidentää nuorisovankilaan tuomitun rikoksenteijän rangaistusajan yhdellä vuodella yli tuomiossa määrätyn ajan, jonka pi- dennyksen sama oikeus voi myöhemmin kokonaan tai osaksi peruuttaa. Vankilaoikeuden menettely, vaikka instanssin nimitys voikin antaa siitä harhauttavan kuvan, ei tarjoa sen käsittelyyn joutuneelle henkilölle laillisen oikeudenkäynnin etuja, puhumattakaan oikeudesta muutoksen- hakuun.

Siitä yleisluontoisesta lausumasta, minkä Défense sociale on legali- teettiperiaatteesta ohjelmaansa ottanut, ei näin ollen voida tehdä lopul- lisia johtopäätöksiä siitä, missä määrin se kunnioittaa yksilöllisen vapau- den takeita. Kun se käytännöllisissä johtopäätöksissään, alleviivaamis- taan periaatteellisista eroavaisuuksista huolimatta lähenee positiivisen koulun ohjelmaa, on pelättävissä, että sen vaikutus mainittuihin takei- siin on samaan suuntaan menevä kuin positiivisen koulun on ollut.

Miksikään uutuudeksi ei voida katsoa liikkeen vähimmäisohjelmaan sisältyvää vaatimusta, että yhteiskunnan rikollisuutta vastustavassa politiikassaan ei ole ainoastaan pyrittävä siihen, että yhteiskuntaa suoja- taan rikollisilta, vaan myöskin siihen, että yhteiskunnan jäseniä suoja- taan rikollisuuteen lankeamisen riskiltä. Tämän lausuman lukiessaan tulee itsekukin pakostakin kysyneeksi, eikö sitten yhteiskunta koulu- kunnan mielestä ole tähän asti mainittuun päämäärän pyrkinyt. Sosiaa- linen huolto äitiyshuollosta alkaen, koulupakko, yhteiskunnanvastaisia taipumuksia omaaviin lapsiin ja nuoriin henkilöihin sovellettavat monet kasvatustoimenpiteet, raittius- ja alkoholistihuolto, irtolaishuolto ja mo-

net muut käytäntöön otetut huoltomuodot tähtäävät tähän päämäärään, puhumattakaan niistä moninaisista nuorisotoiminnan muodoista, joita valtio, kunta ja runsaslukuiset lasten ja nuorison suojelua edistävät järjestöt yksityisin varoin ja valtioavun turvin järjestävät. Täydellisyyttä ei siinäkään suhteessa enempää kuin muussakaan inhimillisessä toiminnassa ole suinkaan saavutettu, mutta yhä voimistuva sosiaalipolitiikka ei ole aikonutkaan pysähtyä jo oleviin tuloksiin. Tuntuu näin ollen omituiselta, että Défense sociale on ohjelmaansa ottanut puheenaolevan lausuman määrittelemättä vähimmässäkään määrässä, mitä liike lausumallaan tarkoittaa. Toivottavasti tästä saadaan kuulla, kun liike-ehtii ohjelmansa kehittämään.

Défense sociale yhtyy positiiviseen kouluun vaatimuksessaan, että reaktionijärjestelmän pitäisi olla niin monipuolinen, että kuhunkin rikollistyyppiin voitaisiin soveltaa mahdollisimman tarkoituksenmukaista toimenpidettä. Toistaiseksi on vaatimus, mikäli rikosoikeudellisesti vastuunalaisia henkilöitä koskee, voitu toteuttaa vain nuoriin rikoksenteijöihin ja vaarallisiin rikoksenuusijoihin nähden, joiden vaarallisuus todetaan pääasiallisesti ennen tehtyjen rikosten ja niistä kärsittyjen rangaistusten perusteella. Tiede ei tähän mennessä ole kyennyt luomaan pohjaa pitemmälle menevien erikoismenetelmien toimeenpanolle. Se kärsimättömyys, jota modernit virtaukset ilmaisevat, voi helposti johtaa hätiköityihin ja kestäättömiin järjestelyihin, joista eräissä maissa toimeenpannut uudistukset ovat osoituksena. Sitä paitsi on uusien menetelmien onnistumisen ehtona, että ne ainakin suurin piirtein vastaavat yleistä oikeustajuntaa, joka ei suinkaan niin nopeasti kuin reformaatorit useinkin luulevat, voi omaksua entisestä poikkeavia järjestelyjä. Uudistuskiihkoilijain on turha luulla, että nykyaika tässä suhteessa olisi löytänyt kauan etsityn »viisaiden kiven», vaan on pikemminkin lähdettävä siitä, että ennen meitä eläneet sukupolvet ovat myös jotakin ymmärtäneet.

Strahl ja hänen mukanaan ilmeisesti koko koulukunta tähdentää kriminaalipoliittisessa keskustelussa viime aikoina varsin yleisesti esitettyä vaatimusta, että käsittelyn vapausrangaistuksen täytäntöönpanossa tulisi olla mahdollisimman yksilöllinen, kun se on edellytys resosiali-

soimisen onnistumiselle. Mainitun vaatimuksen periaatteellista oikeutusta ei voida kiistää, mutta valitettavasti asettavat käytännölliset seikat sen toteuttamiselle varsin suuria rajoituksia. Vankeinhoitolaitoksesta 17/2 1950 annetun asetuksen 54 §:n mukaan vankien sijoittelussa, työskentelyssä, kasvatuksessa ja hoidossa on otettava huomioon heidän yksilölliset ominaisuutensa, heidän sukupuolensa ja ikänsä, henkinen ja ruumiillinen tilansa, kykynsä ja taipumuksensa samoin kuin vangiksi joutumisen syy. Mainittujen yksilöllisten seikkain selvittämiseksi vankilan viran ja toimen haltijain on pidettävä neuvottelu kuukauden kuluessa siitä, kun vanki saapuu vankilaan, ja sen jälkeenkin asetuksessa mainituin määräajoin. Mainitut määräykset ovat aiheelliset ja niiden puitteissa voidaan epäilemättä saada aikaan paljonkin, jos viran ja toimenhaltijoilla on kykyä toteuttaa ne päämäärät, joihin lainsäätäjä mainitulla säännöksellä on pyrkinyt. Uudet virtaukset eivät kuitenkaan näytä pysähtyvän tähän, vaan vaativat useinkin psykoterapeuttisen hoidon hankkimista vangeille. Tässä suhteessa esitetyt vaatimukset ovat mielestämme ainakin ennenaikaisia. Psykoterapian menetelmät ovat vielä varsin kiistanalaiset. Tuskinpa mitään edes jotenkuten yleisesti hyväksyttyä menetelmää on olemassakaan. Psykoterapian tulos on epäilemättä enemmän riippuva sen soveltajan nerollisuudesta kuin oikeiksi havaituista metoodeista. Sitäpaitsi edellyttäisi psykoterapian käyttäntöön ottaminen sellaisen psykologi- ja psykiatrijoukon palkkaamista vankeinhoidon palvelukseen, että käytettävissä olevat mahdollisuudet eivät siihen riitä. Näin ollen ovat puheet toimeenpantavasta psykoterapeuttisesta hoidosta vankiloissa kaukaista tulevaisuuden musiikkia, joka ei kaiu korvissa hyvältä aikana, jolloin lainkuuliaisen kansan terveydenhoidosta puuttuu paljon muutakin kuin psykoterapian käyttöä.

Niistä menetelmistä, joilla asosiaalinen henkilö voidaan tehdä yhteiskuntakelpoiseksi, tiedetään toistaiseksi varsin vähän. Näkyvimpänä tuloksena, johon uudet virtaukset vaatimuksineen ovat johtaneet, on ollut, että vankien käsittely yleensä, eikä vähimmin pohjoismaissa, on humanisoitunut. Täysin hyväksyttävä on mielestämme vaatimus, että vankeja on kohdeltava ihmisarvon mukaisesti ja että rangaistusten täytäntöönpanossa on vältettävä aiheetonta kärsimyksen aiheuttamista.

Mutta humanisuudessa ei voida mennä miten pitkälle tahansa. Liiallisella humanisuudella saattaa helposti olla päinvastainen vaikutus kuin on tarkoitettu. Tosin on mahdollista, että erittäin hyvä kohtelu saattaa jossakin yksittäistapauksessa sulattaa jään kovia kokeneen ihmisen sydäimestä ja kirvoittaa hänen sielussaan uinuvat sosiaaliset tunnot. Mutta sellaisten voimakkaiden sosiaalisten tuntojen olemassaoloa ei voida suinkaan yleisesti edellyttää. Mukava olo ja hyvät seurustelun mahdollisuudet toisten samanmielisten kanssa saattavat vangissa, jolla sellaisia tunteja ei riittävästi ole, synnyttää käsityksen, että rikoksen tekeminen ei ole kovinkaan vaarallista tai että rikoksen tekeminen suoraan kannattaa.¹⁰ Joku vanki voi pitkälle menevästä hyvyydestä saada käsityksen, että yhteiskunnalla rangaistessaan on paha omatunto. Hyvä kohtelu saa kyllä aikaan sen, että vanki sopeutuu hyvin vankilan oloihin, mutta moitteeton käyttäytyminen vankilassa ei ole suinkaan aina takeena siitä, että vanki sopeutuu hyvin myös vapaisiin oloihin. Tässä suhteessa pitää paikkansa, mitä kokenut vankeinhoitomies tohtori *Veikko Virtanen* eräässä kirjoituksessaan lausui: »Yleisluontoisin oikeuksiin perustuvalla käsittelyllä ja toiselta puolen luonteen kasvatuksella, jota pidän rikoksenteijän parantamisen tarkoituksenmukaisimpana keinona, on mielestäni se oleellinen ero, että nk. käsittely on vain hetkellistä tarvetta palvelevaa sopeuttamista ja sen vuoksi asianomaisiin verraten pintapuolisesti vaikuttavaa viihdytystä, kun sen sijaan yksilöön kohdistuva luonteenkasvatus on pitkäjännitteistä, ihmisen persoonallisuutta muokkaavaa, tarkoitushakuista toimintaa. Sopeuttavalla vankikäsittelyllä siinä muodossa kuin sitä on viime vuosina eri maissa toteutettu, katson olevan pääasiallisesti vain sen merkityksen, että se, tyydyttäessään hoidokkien senhetkiset aineelliset ja henkiset tarpeet, eliminoiden heidän sopeutumattomuutensa lähiympäristöä kohtaan ja saa siten heidät suhtautumaan tyytyväisesti laitosisuhteisiin. Se jättää kuitenkin rikollisen koskemattomaksi persoonallisuuden kehittämisen ja siveellisen vastuuntunnon kannalta ja siten siis siirtää hänen asosiaalisuutensa

¹⁰ Varsin arveluttava on sekä erityis- että yleisestävältä kannalta tilanne, jos vangin huolto ylittää sen elintason, joka vankiaineksella yleensä on vapaissa olosuhteissa.

liittyvät kasvatus- ja sopeuttamisongelmansa vapaan yhteiskunnan hoidettavaksi.»¹¹

Vakavin huomautus, mikä uutta liikettä vastaan voidaan tehdä, on se, että se humanisuutta erityisesti alleviivatessaan saa helposti aikaan sen, että sen hengessä uudistettu rektionijärjestelmä, mikäli nyt sen aatteet johtavat käytännöllisiin tuloksiin, menettää yleisestävän tehonsa. Ancel ei mainitse esitelmässään sanaakaan rangaistuksen yleisestävästä vaikutuksesta. Strahl tosin sanoo ohimennen, että liike ottaa myös huomioon sen seikan, että rangaistuksella tai sosiaalisella pakotteella, joka termi hänen mielestään on suositeltavampi, tulee olla myös yleisestävä vaikutus, mutta hän sivuuttaa kokonaan sen tärkeän kysymyksen, miten yleisestävän tehon ylläpitäminen on sopeutettavissa pitkälle menevän humanisuuden vaatimuksiin. Siinä onkin ei ainoastaan puheenaolevan uuden kriminaalipoliittisen koulun, vaan useimpien muidenkin uuden aikaisten virtausten suurin heikkous. Modernit virtaukset lähtevät tavallisesti aksiomaattisesti siitä, että vapauden menetyksellä riippumatta siitä, minkälaisena se huollon, vankien keskeisen kanssakäymisen, ystävien ja tuttavien tapaamisen ja muiden olosuhteiden puolesta esiintyy, on riittävä yleisestävä teho. Lähtökohta jää kuitenkin olettamukseksi, jota ei voida vähimmässäkään määrässä psykologisesti perustella. Usein sanotaan myös, että sen käsittelyn laatua, minkä alaiseksi vanki täytöntöönpanossa joutuu, ei ainakaan vankeinhoidollisesti ensikertalainen henkilö tunne, joten vankikäsittelyllä ainakaan niihin, jotka vankilassa eivät ole olleet, ei voisi olla minkäänlaista varoittavaa vaikutusta. Vankiloiden kautta on meillä kulkenut vuosittain yli 15.000 henkilöä. Jos otetaan lukuun kymmenen vuoden aikana vankiloissa säilytetyt henkilöt, samoin kuin nekin, jotka kuuluvat heidän perhe- ja tuttavapiiriinsä ja jotka siis heidän kertomustensa kautta ovat tulleet tietoisiksi vankiloissa vallitsevista oloista, on niiden henkilöiden luku, jotka osapuilleen tuntevat niiden haitat ja edut, satoihin tuhansiin nouseva. Vaikeata ei ole

¹¹ Virtanen huomauttaa, että humaniseen suuntaan käyvät uudistukset eivät ole osoittautuneet menestyksellisiksi erityisesti vältäkään kannalta, mistä osoituksena ovat uusintarikollisten korkeat prosenttiluvut viime aikoina. Hänen esittämäänsä numeroita, joita emme ole omakohtaisesti tarkistaneet, emme tahdo tässä kuitenkaan esittää.

käsittää, että potentiaalisista rikoksentekijöistä valtaosa kuuluu tähän vankilaoloista joten kuten selvillä olevaan piiriin.¹²

Mitä tästä uudesta liikkeestä on tuleva, kun se on saanut ohjelmansa kehitetyksi ja aatteittensa mukaisia uudistuksia toimeenpannuksi? Tuleeko se tuottamaan hyötyä vaiko häiriötä eri suuntien ristiaallokossa heittelevävään ja selkeätä linjaa vailla olevaan kriminaalipolitiikkaan, on vielä ennen aikaista sanoa. Ensimmäiset askeleet eivät joka suhteessa ole lupaavia.

¹² Rangaistuksen yleisestävän tehon väheksymiseen pohjoismaissa ovat epäilemättä paljon vaikuttaneet tunnetun psykiatrin *Oluf Kinbergin* todistelut. Jos lähdetään siitä, että rangaistuksella on tehoa rikoksentekijään, niin miten deterministiseltä kannalta voidaan kiistää sen vaikutus suureen yleisöön, jonka pääosan kuitenkin muodostavat harkintakykyiset yksilöt.